

til landet i september omtales ikke. Derimod gør Hubatsch – og det sikkert med rette – opmærksom på, at etableringen af departementschefsstyret var en for tyskerne gunstig afslutning på augustkrisen.

Alt i alt kan »Kriegswende 1943« kun anbefales med et betydeligt forbehold.

HANS KIRCHHOFF

F. ROY WILLIS: *France, Germany, and the New Europe 1945–1963*. Stanford, Stanford University Press, London, Oxford University Press, 1965. XVI + 397 s. 55 sh.

Forfatteren er professor i historie ved University of California og har tidligere beskæftiget sig med forholdet mellem Tyskland og Frankrig i efterkrigstiden i bogen *The French in Germany 1945–1949* (1962). Nærværende studie kan betragtes som en fortsættelse af den nævnte, men rummer et videre perspektiv, idet dens formål er at undersøge forholdet mellem de to stater, der opfattes som afgørende mht. en mulig europæisk integration. Fremstillingen er baseret på gennemgangen af et meget stort trykt materiale af både fransk og tysk oprindelse samt udgået fra de allerede etablerede organer for sider af et europæisk samarbejde inden for Det europæiske Fællesmarked. Dette materiale er suppleret med den meget omfattende litteratur, der for en stor del er af dokumentarisk karakter, for så vidt som den er udtryk for standpunkter og indlæg i debatten om europæisk integration og specielt forholdet mellem Tyskland og Frankrig. Dette gælder også væsentlige dele af den litteratur, der bærer betegnelsen studier. Endelig har forfatteren haft adgang til at interviewe en række enkeltpersoner, der har beklædt fremtrædende poster i henholdsvis det franske og tyske beslutningssystem.

Fremstillingen er fortrinsvis disponeret kronologisk med hovedvægten lagt på baggrunden og forudsætningen for afgørelsen af enkeltbeslutninger i forholdet mellem de to stater. Den egentlige, analyserende fremstilling afsluttes med indgåelsen af Romtraktaten i 1957, mens de sidste kapitler forekommer medtaget af studiemæssigt uvedkommende grunde, såsom aktualiteten i døgnperspektiv og trangen til at se en opfattet og argumenteret tendens ført videre. Trods den kronologiske disposition er det i høj grad lykkedes forfatteren at gøre fremstillingen analytisk ved hjælp af hans koncentration om efter hans opfattelse vigtige, ja afgørende beslutninger i forholdet mellem Tyskland og Frankrig.

Man finder ikke i bogen nogen klart tilkendegivet analytisk ramme, ligesom man savner en redegørelse for den anvendte metode. Forfatterens hovedsynspunkt og hans opfattelse af studiets formål fremgår af nogle bemærkninger i forordet (s. VII ff.), hvor han anser tilnærmelsen mellem Tyskland og Frankrig – først i form af den tyske besættelse af Frankrig og senere i form af den franske besættelse af Tyskland – for at have været om ikke eneafgørende så dog vigtig for den udvikling i retning af europæisk integration, der kan iagttages fra 1945 til 1958. Hovedspørgsmålet bliver da, hvad der medførte, at disse to stater, hvis indbyrdes modsætninger gennem århundreder hævdes at have forpurret mulighederne for en »europæisk fred«, fra 1945 befandt sig i en ny situation, der muliggjorde en tilnærmelse og tenderer imod et fast etableret samarbejde?

Den grundige og veldokumenterede gennemgang af enkeltbeslutninger fra Petersberg-protokollen i 1949, etableringen af kul- og stålunionen i 1952, forhandlinger og sammenbrud i spørgsmålet om europæisk forsvarsfællesskab, Den tyske Forbundsrepublikks optagelse i NATO 1955 og til Romtraktaten i 1957 er absolut oplysende og lærerig læsning. Forfatteren er i alle disse enkelttilfælde forsigtig med at drage for vidtgående slutninger mht. årsagssammenhænge og lægger vægt på at vise det meget brogede og sammensatte forhandlingsmønster, der tegner sig ved alle disse afgørelser. Han redegør omhyggeligt for, hvorledes økonomiske argumenter bevidst fremføres for at opnå politiske resultater, hvis økonomiske virkninger ofte er uoverskuelige og vækker betænkelighed hos de mest berørte interessegrupper. Han påviser også, hvorledes forestillingen om et Europa »fri for politikere« og ledet af erhvervsudøvere eller teknikere søges gjort gældende i den offentlige debat både i og uden for de repræsentative forsamlinger og besluttende organer. Der er kort sagt meget stof og mange oplysninger at hente i denne bog.

Men trods det kan besvarelsen af hovedspørgsmålet ikke anses for tilfredsstillende, hvilket sandsynligvis skyldes manglen af en analytisk ramme, inden for hvilken problemstillinger og materialets relevans kunne tages under overvejelse. I sammentrængt form lyder svaret således: »With or without a treaty, Franco-German rapprochement was a reality because it had been brought about by a myriad contacts of students, teachers, businessmen, federalists, tourists, soldiers and politicians, and because it had been institutionalized by ties, not of governments, but of mayors and their cities, historians and their students, universities and their rectors, businesses and their administrators« (s. 327). Det peger i retning af de psykologiske faktorer, som forfatteren omtaler i sit forord. Sådanne er imidlertid ikke søgt påvist, og en sammenhæng mellem dem og de undersøgte beslutninger er ikke søgt sandsynliggjort. Materialet kan ikke bære en sådan argumentation, da dets hovedindhold er regeringspublikationer, parlamentsdebatter og kommissionsbetænkninger, som nok rummer en lang række psykologiske argumenter for gensidigt at overbevise hinanden, men som ikke egner sig for psykologiske efterprøvninger og kontrol. Der er flere steder i fremstillingen tilløb til en opfattelse, der – foruden i de indre fransk-tyske forbindelser – finder vilkår og årsager i det omgivende internationale samfund, som også Frankrig og Tyskland måtte tage hensyn til. Uden at udelukke eller se bort fra mulige psykologiske faktorer i de to behandlede samfund, ville det sandsynligvis have styrket forfatterens argumentation og fremstillingens klarhed, om han havde klargjort sig og sine læsere, hvilken sammenhæng der bestod mellem disse faktorer, det omgivende internationale samfund og varetagelsen af både franske og tyske interesser, der ifølge hans materiale og fremstillingens enkeltresultater alle påvirkede udfaldet af de tagne beslutninger.

Som den første fremstilling af et centralt problem på grundlag af et hidtil uudnyttet materiale kan bogen anbefales til punktlæsning og erhvervelse af detailviden om enkeltbeslutninger inden for dette område.

OLE KARUP PEDERSEN